

Budsjettnemnda for jordbruket  
11.04.2003

Utredning nr. 2

**REFERANSEBRUKSBEREGNINGER 2003**  
**Beregninger basert på driftsgranskingene**





u:\forh\2003\ut-2-2003.doc  
Budsjettnemnda for jordbruket  
11.04.2003

## **UTREDNING NR. 2**

### **REFERANSEBRUKSBEREGNINGER 2003** **Beregninger basert på driftsgranskingene**

<b>INNHOLD</b>	<b>Side</b>
<b>1 INNLEDNING</b>	<b>6</b>
<b>2 ÅRETS REFERANSEBRUKSBEREGNINGER</b>	<b>7</b>
<b>3 PRINSIPPER FOR REFERANSEBRUKSBEREGNINGER BASERT PÅ DRIFTSGRANSKINGENE</b>	<b>9</b>
3.1 Bygd på driftsgranskingene	9
3.2 Tilskuddsberegning	9
3.3 Registrert arbeid og kapital	9
3.4 Gjeldsandeler	9
3.5 Leid arbeid / arbeidsgiveravgift	10
<b>4 FRA DRIFTSGRANSKINGSBRUK TIL REFERANSEBRUK</b>	<b>11</b>
4.1 Generelt	11
4.2 Arbeidsforbruk	11
4.3 Normalisering av avlingsnivået for korn og potet	11
4.4 Avlingsnivået for øvrige vekster	12
4.5 Verdiendring på buskap og varelager	12
<b>5 PRODUKTIVITETSENDRINGER</b>	<b>13</b>
5.1 Beregningsmetode og forutsetninger	13
5.2 Skift i produktivitetsutviklingen	14
5.3 Resultat av produktivitetsberegningene	15
<b>6 PRISER PÅ ENKELTE POSTER PÅ REFERANSEBRUKENE</b>	<b>17</b>
6.1 Korn	17
6.2 Poteter	17
6.3 Melkeprisen	17
6.4 Kjøtt	17

<b>6.5</b>	<b>Ull</b>	<b>18</b>
<b>6.6</b>	<b>Annet</b>	<b>18</b>
<b>7</b>	<b>TILSKUDD</b>	<b>19</b>
<b>7.1</b>	<b>Pristilskudd</b>	<b>19</b>
7.1.1	Grunntilskudd	19
7.1.2	Distriktstilskudd melk	19
7.1.3	Distriktstilskudd kjøtt og egg	20
<b>7.2</b>	<b>Driftstilskudd pr bruk</b>	<b>21</b>
<b>7.3</b>	<b>Produksjonstilskudd pr dyr</b>	<b>22</b>
<b>7.4</b>	<b>Refusjon av avløserutgifter for ferie og fritid</b>	<b>23</b>
<b>7.5</b>	<b>Refusjon av avløserutgifter ved sykdom m.v.</b>	<b>23</b>
<b>7.6</b>	<b>Areal - og kulturlandskapstilskudd</b>	<b>24</b>
<b>7.7</b>	<b>Tilskudd til endret jordarbeiding</b>	<b>26</b>
<b>7.8</b>	<b>Tilskudd til unge bønder</b>	<b>26</b>
<b>7.9</b>	<b>Tilskudd til dyr på utmarksbeite</b>	<b>27</b>
<b>7.10</b>	<b>Bunnfradrag</b>	<b>27</b>
<b>8</b>	<b>FRAMREGNINGSGRUNNLAG</b>	<b>28</b>
<b>8.1</b>	<b>Oversikt</b>	<b>28</b>
<b>8.2</b>	<b>Årgangsindekser</b>	<b>30</b>
<b>8.3</b>	<b>Leid arbeid</b>	<b>30</b>
<b>8.4</b>	<b>Tilskudd</b>	<b>31</b>
<b>9</b>	<b>BEREGNINGSRISULTATER</b>	<b>32</b>
<b>9.1</b>	<b>Vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk</b>	<b>32</b>
<b>9.2</b>	<b>Sammenligning av resultatene i referansebrukssystemet med resultatene fra normaliserte regnskaper</b>	<b>44</b>

# 1 INNLEDNING

Med dette legger Budsjettnemnda for jordbruket fram sin utredning om beregninger for referansebrukene for årene 2001 - 2003. Referansebruksberegningene som legges fram i denne utredningen, er beregninger på bruksnivå for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder. Hensikten med beregningene er som tidligere bl.a. å vise inntektsutviklingen og å beregne virkninger av endringer som følge av jordbruksoppgjørene. Referansebruksberegningene er en del av grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene.

Referansebruksberegningene i 2001 representerte et klart brudd i forhold til tidligere års beregninger. Fra og med da bygger beregningene på driftsgranskningene med registrerte tall. Materialet er først gruppert etter produksjoner. Deretter er det oppdelt etter distrikt og struktur. Referansebrukene er ikke direkte sammenlignbare med referansebruksberegninger gjort tidligere enn 2001.

Om bakgrunnen for omleggingen fra 2001 siterer vi fra St.meld.nr. 19 (1999-2000) «Om norsk landbruk og matproduksjon» der det står følgende:

«Referansebrukssystemet erstattet etter St.prp. nr. 8 (1992-93) det tidligere modellbrukssystemet. Referansebrukene gir grunnlag for å vurdere effektene av virkemiddelbruken innenfor jordbruket for ulike bruksgrupper, distrikter og produksjoner. Til tross for de forenklingene dette medførte, benyttes det i dag betydelige ressurser på å omarbeide deler av og supplere driftsgranskingsmaterialet. Det er også betydelig usikkerhet knyttet til normeringen av arbeid og kapital som skjer ved utarbeidelsen av referansebrukene i dag. For å forenkle systemet ytterligere og i større grad å analysere forskjeller i inntektene innenfor og mellom produksjoner og regioner, foreslås det at man nytter grupper av bruk i driftsgranskingsmaterialet mest mulig direkte uten normering av arbeid og kapital. En viktig forbedring med en slik omlegging vil være at man sikrer et større datatilfang bak tallmaterialet.»

Referansebruksberegningene ble altså i 2001 lagt om i tråd med St.meld.nr. 19 (1999-2000). Det er etter dette nyttet grupper av bruk i driftsgranskingsmaterialet mest mulig direkte, uten normering av arbeid eller kapital. En viktig målsetting med omleggingen har vært å begrense ressursene som brukes til referansebruksberegningene.

## 2 Årets referansebruksberegninger

Beregningene som presenteres i denne utredningen, omfatter 25 referansebruk presentert i de to tabellene 1 og 2 nedenfor.

Budsjettnemnda har valgt en gruppering i referansebruk med hovedinndeling etter produksjoner (tabell 1) og en videre inndeling etter geografi og struktur av de tre driftsformene som har flest deltakerbruk i driftsgranskingene (tabell 2).

I forhold til fjorårets beregninger er referansebruk 1 til og med 22 sammenlignbare med de tilsvarende numrene i fjor. Fjorårets referansebruk nr. 23 er blitt nr. 25 i år, mens fjorårets nr. 24 og 25 er blitt henholdsvis nr. 23 og 24.

**Tabell 1. Oversikt over referansebrukene. Produksjoner**

Ref.bruk nr.	Produksjon og omfang	Område	Antall bruk i 2001
1	Melk og storfeslakt. 15,4 årskyr	Landet	430
2	Korn. 286 dekar korn	Landet	92
3	Sau. 109 vinterfôra sauer	Landet	78
4	Melkeproduksjon geit. 75 årsgaier	Landet	28
5	Svin og korn. 34,6 avlssvin + 266 dekar korn	Landet	46
6	Egg og korn. 2567 høner + 207 dekar korn	Landet	12
7	Poteter og korn. 96 daa poteter + 264 daa korn	Landet	13
8	Storfeslakt/ammeku. 11 ammekyr	Landet	17
9	Frukt/bær og sau/geit. 36 daa frukt + 16 v.f.sauer	Landet	18

**Tabell 2. Oversikt over referansebrukene. Region og struktur**

Ref.bruk nr.	Produksjon og omfang	Område	Antall bruk i 2001
10	Melk og storfeslakt <15 årskyr (11,6)	Landet	229
11	Melk og storfeslakt >15 årskyr (19,9)	Landet	201
12	Melk (de 40 største brukene) 27,4 årskyr	Landet	40
13	Melk og storfeslakt 18,7 årskyr	Østlandets flatbygder	36
14	Melk og storfeslakt 14,7 årskyr	Østlandets andre bygder	66
15	Melk og storfeslakt 24,5 årskyr	Agder og Rogaland, Jæren	24
16	Melk og storfeslakt 14,5 årskyr	Agder og Rog. andre bygder	43
17	Melk og storfeslakt 13,4 årskyr	Vestlandet	84
18	Melk og storfeslakt 15,8 årskyr	Trøndelag	104
19	Melk og storfeslakt 13,9 årskyr	Nord-Norge	73
20	Korn. <400 dekar korn (226 dekar)	Østlandet	64
21	Korn. >400 dekar korn (491 dekar)	Østlandet	17
22	Korn og korn/svin (261 daa + 19 avlssvin)	Trøndelag	22
23	Sau. 83 vinterfôra sauer	Vestlandet	18
24	Sau. 103 vinterfôra sauer	Nord-Norge	18
25	Sau (de 25 største brukene) 166 v.f.sauer	Landet	25

Årets beregninger er basert på regnskapsmateriale fra 2001. Basisåret i beregningene er 2001, og disse tallene er som regel regnet fram til 2002 etter registrert prisutvikling i totalalkylen for tilsvarende poster. Framregningen til 2003 er tilsvarende basert på budsjetterte priser i totalalkylen. Alle mengder er holdt konstante i framregningsperioden og uttrykker dermed utviklingen for produsenter med uendret produksjonsomfang i framregningsperioden.

Framregning er også gjort for å ha et oppdatert grunnlag for å beregne utslag når produktivitetsendringer er inkludert.

Det har vært et ønske at en størst mulig andel av driftsgranskingsmaterialet skulle kunne inngå i et nytt system, for å få et mest mulig stabilt materiale. Det har videre vært et mål at de nye gruppene bygde på et større antall faktiske bruk enn det som har vært vanlig tidligere. For å få flere viktige produksjoner representert, har en akseptert at enkelte referansebruk tas med selv om de bygger på relativt få driftsgrankingsbruk.

Referansebruksinndelingen er naturligvis preget av hva som er mulig ut fra grunnlagsmaterialet. Ved inndelingen er det lagt mest vekt på produksjoner (tabell 1). Det kan være vanskelig å skille mellom effekter som skyldes geografi og effekter som skyldes struktur når driftsgrankingsbrukene deles videre inn etter geografi og i størrelsesgrupper. Samtidig er det slik at utslagene av tiltak på ulike driftsstørrelser er den effekten som forhandlingspartene selv enklest kan regne på ved hjelp av kalkyler. Ut fra dette er geografi prioritert framfor struktur ved den videre inndelingen av produksjoner i nye referansebruk (tabell 2).

Ut over de produksjonene som er nevnt i tabellene ovenfor, kan referansebrukene ha tilleggsproduksjoner med et relativt mindre omfang. Et slikt eksempel er referansebruk 21 (det største kornbruket), som i tillegg har 7 dekar poteter. Slike tilleggsproduksjoner kan iblant være en del av forklaringen på utslaget som framkommer på resultatmålet.

Et vedlegg med detaljerte beregninger for de enkelte referansebruk er ikke lagt ved i denne utredningen, men er å finne på internettadressen:

<http://www.nilf.no/PolitikkOkonomi/Bm/Referansebruk.shtml>



## **3 PRINSIPPER FOR REFERANSEBRUKSBEREGNINGER BASERT PÅ DRIFTSGRANSKINGENE**

### **3.1 Bygd på driftsgranskingene**

Budsjettnemnda har lagt vekt på å benytte driftsgranskingsresultatene direkte så langt som mulig, men har likevel funnet det hensiktsmessig å jevne ut tilfeldige avlingsvariasjoner (normalisere) for kornavlinger og potetavlinger når arealet har et visst omfang (se avsnitt 4.3)

### **3.2 Tilskuddsberegning**

Når vi regner gjennomsnittlige tilskudd for grupper av bruk i driftsgranskingene, vil ingen av typebrukene som inngår, faktisk ha hatt disse gjennomsnittstilskuddene. Det at en har ulike satser avhengig av produksjonsomfang, bidrar også til å vanskeliggjøre sammenhengene.

For framregningen er hvert referansebruk plassert til bestemte soner, og regnet fram med *satsendringene* som gjelder for den valgte geografiske soneplasseringen. Framregningen av tilskuddene i selve referansebruksberegningene baseres så på den samme absolutte endringen.

Framregningen av tilskuddene må reflektere de regnskapsresultatene en vil forvente å få i de to framregningsårene.

### **3.3 Registrert arbeid og kapital**

Driftsgranskingene viser registrerte størrelser for arbeid og kapital. Kapitalgodtgjøringen i driftsgranskingene er annerledes enn i totalkalkylen.

I driftsgranskingene er kapitalen verdsatt og avskrivningene kalkulert ut fra prinsippet om historisk kostnad. Dette samsvarer med hovedprinsippet i norsk regnskapslovgivning og praksis, og brukes også i skatteregnskap og finansregnskap. Kostnaden på anskaffelsestidspunktet aktiveres i driftsregnskapet med registrerte nominelle kroner og utgjør avskrivningsgrunnlaget. Det betyr at balansen ikke justeres for endringene som ellers skjer i pengeverdiene over tid. Spesielt i perioder med høy inflasjon, og spesielt for eiendeler med lang levetid, vil en med historisk kost få relativt lave verdifastsettelse i balansen. I driftsgranskingene brukes det lineær avskrivning over den enkelte eiendels forventede levetid.

Totalkalkylen for jordbruket er basert på en prisnivåjustert modell for verdsetting av kapital. Kapitalslitet (avskrivningene) blir da beregnet etter saldoprinsippet og med prisjustering i henhold til konsumprisindeksen. Det er aktuelt å gå over til prisnivåjustering også for driftsgranskingene som ledd i en tilpasning til praksis i andre europeiske land. Formelt er det verdsetting etter gjenanskaffelsesverdi som er prinsippet for driftsstatistikkene i EU-landene.

Avskrivningene i referansebruksberegningene må forventes å bli lavere enn om en la samme prinsipp som i totalkalkylen til grunn.

### **3.4 Gjeldsandeler**

Jordbrukets andel av gjeldsrenter og kår er beregnet som jordbrukets andel av brukets totale eiendeler. I totale eiendeler inngår eiendeler knyttet til andre næringer enn jordbruk og private eiendeler. En har da regnet eiendeler som gjennomsnittet av inngående balanse og utgående

balanse i regnskapsåret. Det er driftsgranskingenes registrerte tall basert på historisk kost som er lagt til grunn både for eiendeler i jordbruket og for eiendeler totalt.

### **3.5 Leid arbeid / arbeidsgiveravgift**

I referansebruksberegningene er sosiale avgifter (arbeidsgiveravgift) en del av posten «leid arbeid». Denne posten er spesifisert under kostnader, men legges til igjen før utregning av resultatmålet «vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk». Ved vurdering av vederlaget er altså leid arbeid og arbeidsgiveravgift behandlet etter samme prinsipp som i totalkalkylen, slik at det ikke skilles mellom leid arbeid og familiens arbeid ved beregning av inntektsnivået.

## 4 FRA DRIFTSGRANSKINGSBRUK TIL REFERANSEBRUK

### 4.1 Generelt

Alle referansebrukene framkommer i utgangspunktet som uveide gjennomsnitt av de driftsgranskingsbrukene som er tatt med i det aktuelle referansebruket. Referansebruksberegningene begrenser seg til jordbruksdelen av driftsgranskningene, det vil si at andre næringer og privatøkonomi ikke er behandlet.

Driftsgranskningene har, med unntak for arbeidstimer, ikke mengdeopplysninger på kostnadssiden. Oppsplittingen er på noen områder også mindre spesifisert enn tidligere, bl.a. ved at kraftfôr er samlet på en post.

### 4.2 Arbeidsforbruk

Antall årsverk på hvert referansebruk er beregnet ut fra uveide gjennomsnittlige registrerte arbeidsforbruk på de driftsgranskingsbrukene som inngår. Det regnes 1860 timer i et årsverk for år 2001 og 1845 timer i et årsverk i 2002 og 2003. Endringen har sammenheng med innføring av den 5. ferieuken i Norge, og blir behandlet på samme måte i alle utredninger fra Budsjettnemnda.

### 4.3 Normalisering av avlingsnivået for korn og potet

Avlingsnivået for korn og poteter slår mer direkte ut på inntekten enn det avlingsnivået for forvekstene vanligvis gjør. Korn og poteter vil også normalt være utsatt for større avlingsvariasjon fra år til år enn grovfôrvekstene. Kornavlingene på referansebrukene er normalisert ved å regne et rent aritmetisk gjennomsnitt over 10 år. Også potetavlingen på referansebrukene 7 og 21 er normalisert ved å regne et rent aritmetisk gjennomsnitt over 10 år.

**Tabell 3. Beregnet normalårsavling for poteter på referansebrukene 7 og 21 i 2001. Kg/daa**

Ref. bruk	Område	2001
7	Landet	2410
21	Østlandet	3059

I tabellen under er de beregnede normalårsavlingene for korn for 2001 stilt opp. Avlingene er ikke normalisert når arealet for det enkelte kornslag er mindre enn 5 dekar, og avlingene er bare normalisert for kornslagene bygg, havre og hvete. Enkelte referansebruk som har litt mer enn 5 dekar ett eller få år i 10-årsperioden 1992-2001, er ikke normalisert.

**Tabell 4. Beregnet normalårsavling pr daa for korn i 2001 på de enkelte referansebruk. Kg korn med 15 prosent vann**

Ref.	Bygg	Havre	Hvete
Bruk	2001	2001	2001
1	325		
2	374	396	443
5	366	411	470
6	371	410	477
7	445	404	467
11	336		
12	372		447
13	361	326	415
14	288		
18	309		
20	373	388	443
21	404	420	445
22	319	341	

#### 4.4 Avlingsnivået for øvrige vekster

For øvrige vekster benyttes de registrerte avlingstallene i driftsgranskingene direkte.

Oljevekster og frukt er vekster med stor avlingsvariasjon mellom år. Det er ikke registrert avling eller pris i driftsgranskingene, og det er dermed ikke noe grunnlag for å normalisere disse avlingene på referansebrukene.

Spesielt for referansebruk 9 der frukt utgjør en vesentlig del av produksjonsinntekten, betyr regnskapsårets avlingsnivå mye.

Fruktavlingene i 2001 var dårlige og betydelig under gjennomsnittet. Målt ut fra driftsgranskingsbruk med fruktproduksjon på Vestlandet var epleavlingen 2/3 av et gjennomsnittså, pæreavlingen 1/3 av et gjennomsnittså, plommer 85 % av et gjennomsnittså og moreller snaut 95 % av et gjennomsnittså.

Framregningen av frukt skjer fra og med i år på grunnlag av verdiposten for sum frukt i normaliserte regnskaper.

#### 4.5 Verdiendring på buskap og varelager

Mengdeendringer på buskap og varelager føres i prinsippet som inntekt, men på grunn av at en holder alle mengder på referansebrukene konstant i framregningsperioden, får en ikke inn mengdeendringer i status. Eventuelle mengdeendringer i basisåret tas derfor ut som salg også i framregningsperioden med samme kvantum som i basisåret.

Det regnes ikke rente på varelager.

## 5 PRODUKTIVITETSENDRINGER

### 5.1 Beregningsmetode og forutsetninger

Siden volumet av alle faktorer låses fast i framregningsperioden, det vil si 2002 og 2003, er det gjort separate beregninger over endringer i produktivitet disse årene. Budsjettnemnda la i fjor om og forenklet produktivitetsberegningene i forhold til tidligere.

Det er beregnet trender på den historiske volumutviklingen og regnet med at den historiske utviklingen vil videreføres. En har tatt med effekten av endringer i driftsomsfang/-bruksstørrelse som skjer over tid ved å regne trender på volumutvikling i inntekter, kostnader (utenom arbeidskraft og avskrivninger) og arbeidsforbruk. I inntekter inngår volumet av tilskudd. Volumtrenden for direkte tilskudd vil blant annet reflektere at brukene endrer størrelse over tid.

Dataene i driftsgranskingene er i større grad tilgjengelige som verditall og ikke som mengde og pris. For å komme over fra verditallene i Driftsgranskingene til volumtall, er verditallene i Driftsgranskingene deflatert med prisindekser beregnet på Totalkalkylen. Det synes å være godt samsvar mellom de mengdeavhengige tilskudd som er med i Driftsgranskingenes verditall og i prisindeksene.

Det er regnet lineære trender over 8 år med vanlig minste kvadraters metode. For å unngå effekter av utskifting av bruk, har en bare tatt med i beregningen de brukene som er med i alle de 8 årene, og som har hatt samme driftsform alle årene. Trenden reflekterer da den utvikling som faktisk har funnet sted på enkeltbruk med den aktuelle produksjonen, og en unngår å få inn effekter som følger av avgang eller rekruttering av bruk til driftsgranskingene. Stigningstallet fra trendberegningen for inntekter og kostnader hver for seg vil direkte vise den trendmessige årlige volumendringen regnet i et bestemt års priser. Ved denne metoden skilles ikke avlingsøkning fra økning som følge av økt areal, og økt ytelse skilles ikke fra økning som følge av flere dyr.

For arbeidsforbruket beregnes det trend på arbeidsforbruket regnet i timer. Det økonomiske utslaget av arbeidsforbrukstrenden beregnes i forhold til nivået på vederlag til arbeid og egenkapital på det enkelte referansebruk.

I tabell 5 er det vist hvilket detaljeringsnivå (aggregeringsnivå) og hvilken prisindeks som er bruk ved omregning til volumtall i forbindelse med trendberegningene.

**Tabell 5. Oversikt over detaljeringsnivå og hvilken prisindeks som er bruk ved omregning til volumtall i forbindelse med trendberegningene**

	Prisindeks for omregning til volumtall
Sum inntekter planteproduksjon	Korn
Sum inntekter husdyrproduksjon	Sum husdyrprodukt
Tilskudd	Sum direkte tilskudd
Sum variable og faste kostnader <sup>1</sup>	Sum ikke-varige produksjonsmiddel

<sup>1)</sup> Til faste kostnader regnes i driftsgranskingene vedlikehold, drivstoff, maskinleie, jordleie, forsikring, elektrisk kraft, administrasjon og annet

For raskere å fange opp endringer og få med flere bruk i beregningsutvalget, har Budsjettnemnda begrenset periodelengden til 8 år. I tabellen nedenfor er vist antallet bruk som utgjør grunnlaget for beregningene for de fire driftsformene en har gjort beregningene for.

**Tabell 6. Antall bruk med i beregningene hele perioden**

Driftsform	Referansebruk	1994–2001
Melk og storfeslakt	1	129
Korn	2	50
Sau	3	36
Korn/gris	5	23

Produktivitetsberegningene er i utgangspunktet gjort for referansebruk 1 (melk), 2 (korn), 3 (sau) og 5 (Korn/gris). Beregningsresultatene for disse referansebrukene er så brukt forholdsvis, etter vederlag pr årsverk, for de andre referansebrukene med tilsvarende produksjon. Referansebrukene 4 og 10 – 19 regnes forholdsvis ut fra produktivitetsberegningene for melk (nr. 1). Referansebrukene 7, 20 og 21 regnes ut fra produktivitetsberegningene for korn (nr. 2). Referansebrukene 8, 9, 23 – 25 regnes ut fra produktivitetsberegningene for sau (nr. 3). Referansebrukene 6 og 22 regnes ut fra produktivitetsberegningene for korn/gris (nr. 5).

## 5.2 Skift i produktivitetutviklingen

Et hovedproblem med den beskrevne metoden, er at den forholdsvis sent fanger opp endringer i produktivitetutviklingen. Å regne lineær trend for en registrert volumutvikling på brukene i perioden 1994 – 2001 kan gi et dårlig bilde av produktivitetutviklingen i perioden 2001 – 2003, dersom en får et skifte i produksjonsteknikk eller produksjonstilpasning som gir et brudd i en trend en har hatt noen år.

Sannsynligvis skjer det et slikt skift i melkeproduksjonen i perioden 2001 – 2003. Forholdstallet i kvoteordningen er satt til 1,01 både fra 2001 til 2002 og fra 2002 til 2003. Det er sannsynlig at melkeprodusentene vil tilpasse seg ved å levere mer melk i framregningsårene enn i regnskapsåret 2001. Det kan skje ved økt dyretall. I mange tilfeller vil de økte kvotene kunne fylles ved å øke ytelsen pr ku ved noe mer intensiv føring. For andre kan tilpasningen for eksempel skje ved at mindre melk brukes som kalvefôr og en større del leveres til meieriet. En utvikling i retning økt ytelse pr ku er registrert i 2002. Tall fra kukontrollen viser at avdråttene i gjennomsnitt falt fra 6365 kg pr årsku i 1994 til 6078 kg pr årsku i 2001. Avdråttene økte med om lag 2% i 2002 og det prognoseres med en ytterligere økning på 2% i 2003. Et økende antall samdrifter med nye fjøs og høye bygningskostnader kan være en medvirkende forklaring på ytelsesøkningen en nå registrerer. Den økonomiske tilpasningen vil da være en annen enn for driftsenheter med eldre fjøs uten plassproblemer.

Framregningen av referansebrukene er kvantumsfast og tar ikke hensyn til økt melkeleveranse. Produktivitetsberegningene fanger dermed ikke opp at forholdstallet i kvoteordningen ble økt med 1 % både i 2002 og 2003 og at ytelsen pr ku øker i framregningsperioden.

I tabellen nedenfor er det illustrert hva det kan bety at referansebruk 1 tilpasser seg ei økt kvote. Det er da for enkelthets skyld kun regnet med inntekt av økt melkeproduksjon og økt fôrkostnad til den økte produksjonen beregnet som kraftfôr. Tabellen viser en produktivitetsframgang tilsvarende om lag 1100 kroner pr årsverk i 2002 og 2100 kroner pr årsverk totalt for de to årene 2002 og 2003. Dette er ikke regnet inn i produktivitetsberegningene vist i kapittel 5.3.

**Tabell 7. Enkel differansekalkyle for kvotetilpasning på referansebruk 1**

	2001	2002	2003
Leverert mengde (økt kvote 1% pr år), liter	85175	86027	86887
Økt melkemengd fra 2001, liter		852	1712
Melkepris, kroner/liter		3,44	3,46
Verdi av økt melkeproduksjon, kroner		2930	5924
Økt fôrbehov pr liter		0,45	0,45
Økt kraftfôrbehov i kg		375	753
Kraftfôrpris drøvtygger, kr/kg		2,69	2,71
Økt variabel kostnad, kroner		1008	2041
<b>Økt dekningsbidrag totalt, kroner/bruk</b>		<b>1922</b>	<b>3883</b>
<b>Utslag på vederlaget i kroner/årsverk</b>		<b>1059</b>	<b>2139</b>

Kornproduksjonen kan være et eksempel på at produktivetsframgangen også kan bli overvurdert i framregningsperioden. Tidligere års beregninger viste at det skjedde en betydelig produktivetsframgang i kornproduksjonen på 1990-tallet. Det kan være grunn til å tro at produktivetsframgangen nå har flatet betydelig ut fordi mye av potensialet da ble tatt ut. Ved å regne lineær trend over årene 1994 – 2001 vil effekten av en slik utflating først bli fanget opp etter noen år.

### 5.3 Resultat av produktivetsberegningene

I tabellen nedenfor er resultater for produktivetsberegningene for referansebruk 1, 2, 3 og 5 vist. Utslaget pr årsverk pr år er vist i kolonnen lengst til høyre.

**Tabell 8. Produktivetsberegninger, i 2001-priser og 1860 timer/årsverk**

	Trend (årlig endring, 2001-priser) <sup>1</sup>						Pr årsverk	
	Plante- prod. kr/bruk	Husdyr- prod. kr/bruk	Direkte tilskudd kr/bruk	Kostnader eks. kapital kr/bruk	Arbeids- forbruk t./ bruk	Innt-kostn (eks avskr.)+tilsk kr/bruk	Med eff. av endret arb.forb	
Melk og								
storfeslakt	1	1010	6198	3186	6600	-14	3 794	2 700
Korn	2	4638	-33	1081	2954	-20	2 732	7 000
Sau	3	185	3246	-367	2390	-11	674	1 100
Korn/gris	5	2518	15759	5523	19161	6	4 639	2 600

1) Prinsipielt burde avskrivninger også vært tatt med i beregningen, men de er det ikke fordi en ikke har noen god metode å bruke. Hovedproblemet er at en ikke kjenner anskaffelsestidspunktet til hvert enkelt avskrivningsobjekt

Til sammenligning viste tilsvarende produktivetsberegning i fjor 1500 kroner pr årsverk for melk, 14000 kroner pr årsverk for korn, 300 kroner pr årsverk for sau og 5100 kroner pr årsverk for korn/svin.

Tabellen over viser som i fjor størst produktivetsframgang for kornproduksjonen. Produktivetsframgangen i kornproduksjonen er imidlertid halvert i forhold til i fjorårets beregninger. Den viktigste forklaringsfaktoren på den fortsatt betydelige produktivetsøkningen er nedgang i arbeidsforbruket med 20 timer pr år (37 timer i fjorårets beregninger). Det er ikke registrert økt arealtrend på kornbrukene i årets beregninger.

I de to tabellene nedenfor er vist utslag av all produktivitet på vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk for de enkelte referansebruk. I forhold til tabell 7 er tallene nedenfor regnet om i priser for henholdsvis 2002 og 2003. Dessuten er det tatt hensyn til det endrede timetallet i årsverket.

**Tabell 9. Utslag av all produktivitet på vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk for de enkelte referansebruk. Kr/årsverk**

			2002	2003
1	Melk og storfeslakt. 15,4 årskyr	Landet	2 700	4 600
2	Korn. 286 dekar korn	Landet	7 000	11 400
3	Sau. 109 vinterføra sauer	Landet	900	1 300
4	Melkeproduksjon geit. 75 årsgeiter	Landet	2 800	4 700
5	Svin og korn. 34,6 avlssvin + 266 dekar korn	Landet	3 400	7 000
6	Egg og korn. 2567 høner + 207 dekar korn	Landet	2 600	5 200
7	Poteter og korn. 96 daa poteter + 264 daa korn	Landet	10 000	16 400
8	Storfeslakt/ammeku. 11 ammekyr	Landet	600	700
9	Frukt/bær og sau/geit. 36 daa frukt + 16 v.f.sauer	Landet	900	1 300

**Tabell 10. Utslag av all produktivitet på vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk for de enkelte referansebruk. Kr/årsverk**

			2002	2003
10	Melk og storfeslakt <15 årskyr (11,6)	Landet	2 400	4 100
11	Melk og storfeslakt >15 årskyr (19,9)	Landet	3 000	5 000
12	Melk (de 40 største brukene) 27,4 årskyr	Landet	3 100	5 200
13	Melk og storfeslakt 18,7 årskyr	Østlandets flatbygder	2 600	4 400
14	Melk og storfeslakt 14,7 årskyr	Østl. andre bygder	2 400	4 100
15	Melk og storfeslakt 24,5 årskyr	Agder og Rog., Jæren	3 200	5 400
16	Melk og storfeslakt 14,5 årskyr	Agder/ Rog. a. bygder	2 500	4 200
17	Melk og storfeslakt 13,4 årskyr	Vestlandet	2 800	4 700
18	Melk og storfeslakt 15,8 årskyr	Trøndelag	2 900	4 800
19	Melk og storfeslakt 13,9 årskyr	Nord-Norge	2 800	4 700
20	Korn. <400 dekar korn (226 dekar)	Østlandet	4 500	7 400
21	Korn. >400 dekar korn (491 dekar)	Østlandet	10 400	17 000
22	Korn og korn/svin (261 daa + 19 avlssvin)	Trøndelag	3 400	6 900
23	Sau. 83 vinterføra sauer	Vestlandet	500	600
24	Sau. 103 vinterføra sauer	Nord-Norge	1 000	1 400
25	Sau (de 25 største brukene) 166 v.f.sauer	Landet	1 300	1 800



## **6 PRISER PÅ ENKELTE POSTER PÅ REFERANSEBRUKENE**

### **6.1 Korn**

Registrert oppnådd pris på det enkelte referansebruk ligger til grunn.

Prisene for korn og oljefrø til modning regnes fram med de absolutte prisendringene i normaliserte regnskaper. I enkelte år blir det gjennomført pristrekk for korn på grunn av overproduksjon. Å framregne på grunnlag av totalkalkylen vil kunne gi feil inntektsutvikling på referansebrukene når kornavlingene samtidig skal normaliseres.

Korn- og oljefrøprisene i det normaliserte regnskapsåret 2001 er lik den beregnede budsjettprisen for 2002 før avtale. Denne er igjen lik avtalt basispris for kornåret 2001/2002. Eventuelle pristrekk for overproduksjon blir holdt utenfor. På samme måte blir korn- og oljefrøprisene i det normaliserte foreløpige regnskapsåret 2002 lik budsjettprisen for 2003 før avtale. For det normaliserte budsjettåret 2003 blir det i forhandlingsmaterialet brukt like korn- og oljefrøpriser som i det normaliserte foreløpige regnskapsåret 2002. I referansebrukspublikasjonen som utgis etter jordbruksoppgjøret, blir eventuelle prisendringer som er bestemt i jordbruksoppgjøret 2003, lagt inn i det normaliserte budsjettåret 2003.

### **6.2 Poteter**

Det er brukt registrert pris for poteter i regnskapsåret på alle referansebrukene. Potetprisen er regnet fram med den absolutte prisendringen for «Sum poteter» i normaliserte regnskaper.

Det er grunn til å tro at de oppnådde prisene det enkelte år i en viss grad vil variere med totalavlingen for landet. Totalavlingen er videre et produkt av både areal og avlingsnivå. Potetprisene her i landet kan også delvis være avhengig av potethøsten i andre land i det enkelte år. Det er derfor ikke opplagt at en potetpris regnet fram på grunnlag av oppnådde priser tidligere år, vil gi en riktig normalpris for regnskapsåret. En vurdering i 2001 av ulike sammenhenger der priser, avlingsnivå og totalavlinger for poteter fra driftsgranskingene, totalkalkylens ordinære og normaliserte regnskaper ble satt opp, viste ingen entydige sammenhenger mellom priser og avlingstall eller totalproduksjon. Prisnivået i driftsgranskingene viste relativt godt samsvar med prisnivået for posten «Sum poteter» i totalkalkylens ordinære og normaliserte regnskaper.

### **6.3 Melkeprisen**

Melkeprisen i 2001 framkommer som gjennomsnittlige registrerte priser på de driftsgranskingsbrukene som inngår i referansebruket. Prisene er uten pristilskudd, dvs at grunntilskudd og distriktstilskudd er skilt ut. Driftstilskuddet er naturligvis også holdt utenfor prisberegningen. Framregningen fra 2001 blir gjort på grunnlag av totalkalkylen.

### **6.4 Kjøtt**

For kjøtt regner en med de samme endringer i prisene i absolutte tall som beregnet i totalkalkylen. Prisene i driftsgranskingene er fra og med beregningene i 2002 eksklusive grunntilskudd og distriktstilskudd.

Livdyrprisene regnes fram med samme prosentvise endring som i kjøttprisen for vedkommende dyreslag (voksne dyr).

## **6.5 Ull**

En regner med samme endringer i ullprisen på referansebrukene som i totalkalkylen.

## **6.6 Annet**

En bruker et anslag for konsumprisindeksen. På samme måte som i totalkalkylen anslår en at prisene vil øke med 1,3% fra 2001 til 2002 og med 3,0 % fra 2002 til 2003. I relative tall blir dette:

2001 = 100,0    2002 = 101,3    2003 = 104,3

## 7 TILSKUDD

Alle utbetalte produksjonstilskudd, pristilskudd og refusjonsbeløp inngår med faktisk registrerte regnskapstall på referansebrukene i basisåret. Utviklingen i vedtatte eller eventuelt utbetalte tilskudds- og refusjonssatser blir brukt for å regne fram de tilsvarende ordningene på referansebrukene til framregningsårene. Nedenfor er det tatt med en kort kommentar og satser for de viktigste av ordningene som inngår i referansebruksberegningene.

### 7.1 Pristilskudd

Stortingets kutt i bevilgningene til pristilskudd for 2002 på 300 millioner kroner er innarbeidet i referansebruksberegningene.

#### 7.1.1 Grunntilskudd

I beregningene har en lagt til grunn den faktiske utbetalingen av grunntilskuddene, etter samme prinsipp som i totalkalkylen når det gjelder kjøtt (vedtatte satser i budsjettåret). For melk mangler vi tilstrekkelige opplysninger som viser oppnådd grunntilskudd fordelt på ku og geitemelk og fordelt på halvår. Vi har i stedet benyttet de vedtatte satsene. Disse vil avvike forholdsvis lite fra oppnådde satser.

**Tabell 11. Satser for grunntilskudd melk og kjøtt. Øre pr liter og øre pr kg**

	2000	2001	2002	2003
Kumelk	3,60	3,60	1,80	0,00
Geitemelk	177,90	182,95	186,20	184,40
Storfekjøtt	286,00	253,00	288,00	181,00
Sauerkjøtt	474,00	463,00	395,00	381,00
Geitekjøtt	515,00	515,00	515,00	515,00

#### 7.1.2 Distriktstilskudd melk

Distriktstilskudd for melk varierer med referansebrukenes geografiske plassering. Satsene er som vist i tabellen nedenfor.

**Tabell 12. Satser for distriktstilskudd. Øre pr liter**

Sone	1/2001	2/2001	Hele 2002	Hele 2003
A	0	0	0	0
B	8	8	8	8
C	23	23	23	23
D	32	32	32	32
E	42	42	42	42
F	55	55	55	55
G	80	80	80	80
H	101	101	101	101
I	149	159	159	159
J	158	168	168	168

### 7.1.3 Distriktstilskudd kjøtt og egg

Satsene er vist i tabellene nedenfor.

**Tabell 13. Satser for distriktstilskudd for kjøtt av storfe og geit. Øre pr kg**

Sone	Hele 2000	Hele 2001	Hele 2002	Hele 2003
1	0	0	0	0
2	405	405	405	405
3	655	655	655	655
4	1020	1020	1020	1020
5	1110	1110	1110	1110

**Tabell 14. Satser for distriktstilskudd kjøtt av sau. Øre pr kg**

Sone	Hele 2000	Hele 2001	Hele 2002	Hele 2003
1	0	0	0	0
2	405	405	405	405
3	655	655	655	655
4	1220	1220	1220	1220
5	1300	1300	1300	1300

**Tabell 15. Satser for distriktstilskudd kjøtt av gris. Øre pr kg**

Sone	1/2001	2/2001	Hele 2002	Hele 2003
1	0	0	0	0
2	0	0	0	0
3	0	0	0	0
4	480	500	500	500
5	480	500	500	500
Vestlandet	30	50	50	50

Det blir dessuten gitt distriktstilskudd for egg i Nord-Norge, Trøndelag og på Vestlandet med unntak av Rogaland. Satsen var 20 øre pr kg i 2000 og i første halvår 2001, og ble økt til 40

øre pr kg ved jordbruksoppkjøret 2001. Denne satsen ble videreført uendret ved jordbruksoppkjøret 2002. Satsen er lik i alle soner.

## 7.2 Driftstilskudd pr bruk

Driftstilskuddet gis til bruk med ku- eller geitemelkproduksjon. Ved jordbruksoppkjøret i 2001 ble tilskuddet lagt om fra å være gitt pr liter melk oppad begrenset til henholdsvis 30 000 og 15 000 liter, til at det fra og med utbetalingene i 2002 blir gitt som et tilskudd pr dyr. Maksimalt tilskudd blir oppnådd ved 5 kyr eller ved 27 geiter.

**Tabell 16. Driftstilskudd pr bruk. Kroner pr bruk pr år og kroner pr liter/dyr**

	2001 <sup>1</sup>	2002 <sup>2</sup>	2003
<i>Kumelk over 30000 l/år – 5 kyr</i>			
Sør-Norge	55000	61500	59000
Sør-Norge <sup>3</sup>			64000
Nord-Norge	60500	67650	65000
<i>Geitemelk over 15000 l/år – 27 geiter</i>	60500	67650	65000
<i>Kumelk under 30000 l/år – 5 kyr</i>			
Sør-Norge, kr pr liter – kr pr ku	1,83	12000	11800
Sør-Norge <sup>3</sup> , kr pr liter – kr pr ku			12800
Nord-Norge, kr pr liter – kr pr ku	2,02	13200	13000
<i>Geitemelk under 15000 l/år – 27 geiter</i>	4,03	2444	2407

1) Det er oppgitt 11/12 av gjeldende sats, fordi det framstår slik i regnskapene. Det var 12 utbetalinger også i 2001, men januarutbetalingen 2001 er i regnskapene ført som krav på 2000

2) Satsene oppgitt pr bruk er inklusive satsjusteringen ved andre utbetaling i 2002

3) Gjelder fylkene Østfold, Vestfold, Oslo og Akershus

Ved jordbruksoppkjøret 2001 ble utbetaling av driftstilskuddet i melkeproduksjonen endret slik at beløpet fra 1. januar 2002 betales ut i to terminer sammen med øvrige tilskudd fra Statens landbruksforvaltning (februar og juni). Tidligere var det meieriene som betalte ut beløpet månedlig sammen med melkeoppkjøret.

Som nevnt i kapittel 3.2 har Budsjettneemnda kommet til at framregningen av tilskuddene må reflektere de regnskapsresultatene en vil forvente å få i de to framregningsårene. Med driftstilskudd for Sør – Norge som eksempel og uendrede satser innebærer det at dersom det er postert 55 000 kroner i 2001 vil framregningen bli 61 500 kroner for 2002 og 59 000 kroner for 2003.

Utbetalingen av driftstilskudd i 2002 ble 1 500 kroner høyere pr melkebruk med ku i Sør-Norge og 1 650 kroner høyere pr melkebruk med ku i Nord-Norge og pr melkebruk med geit enn de satsene som ble vedtatt ved jordbruksoppkjøret 2001. Det forhøyede beløpet har sammenheng med overgangen fra månedlige utbetalinger i 2001 til to årlige utbetalinger fra og med 2002. I møte mellom forhandlingspartene 10. september 2001 ble det bestemt at andre utbetaling etter ny ordning (i juni 2002) skulle skje på grunnlag av dyretallet ved årsskiftet (1/1 2002), men at det ikke ville bli utbetalt driftstilskudd ved denne utbetalingen for dem som solgte kvoten i 2001. Innspart beløp inngikk i grunnlaget for satsjustering etter § 3 i forskrift om driftstilskudd i melkeproduksjonen. Satsjusteringen ble endelig fastsatt rett før utbetaling i juni 2002.

Ved jordbruksoppkjøret 2002 ble satsene for driftstilskudd melk satt 5 000 kroner høyere pr bruk i fylkene Østfold, Vestfold, Oslo og Akershus enn for driftstilskudd Sør-

Norge. I referansebruksberegningene er dette regnet inn etter andelen driftsgranskingsbruk i disse fylkene bak det enkelte referansebruk.

Videre ble det fra 01.07.02 etablert et driftstilskudd i spesialisert kjøttfeproduksjon med en sats på 1 000 kroner pr ammeku for foretak med 6 til 40 ammekyr, og 40 000 kroner pr foretak for foretak med mer enn 40 ammekyr. Tilskuddet ytes ikke til foretak som mottar driftstilskudd i melkeproduksjon.

### **7.3 Produksjonstilskudd pr dyr**

Produksjonstilskuddet pr dyr er avgrenset til maksimalt kr 120 000 pr søker for 2001, kr 125 000 pr søker for 2002 og kr 140 000 pr søker for 2003. Produksjonstilskuddet pr dyr utbetales to ganger i året etter søknad 20/1 og 20/8. Ved søknad 20/8 kommer utbetalingene først i februar neste år. Produksjonstilskuddet pr dyr etter jordbruksoppjøret 2001/2002 ble derfor først utbetalt i 2002 når det gjelder tilskuddet fra 1/7, mens endringene i produksjonstilskuddet pr dyr med virkning for tellingen pr 31/12 2001 er tatt med i tilskuddet for andre halvår 2002.

Vinteren 2000/2001 ble det gjennomført ekstraordinære jordbruksforhandlinger om tillegg til den løpende jordbruksavtalen som kompensasjon for tiltak mot kugalskap (BSE). Disse ekstraordinære forhandlingene skulle bare berøre inneværende avtaleperiode (01.07.00-30.06.01). Partene ble blant annet enige om at storfe-, svin- og sauekjøttprodusenter skulle kompenseres gjennom å fastsette økte satser for tilskudd til husdyr innenfor en ramme på 43 millioner kroner ved omdisponering innenfor bevilgningen i den eksisterende jordbruksavtalen. Satsøkningen ble gjennomført pr dyr uten antalls- og beløpsavgrensninger. Satsøkningene ble fastsatt til 42 kroner pr dyr for storfe (kode 124-129), 4 kroner pr dyr for sau/ammegeit (kode 130, 132 og 142, der dyr under kode 132 multipliseres med faktor 0,3), 66 kroner pr dyr for avlsgris (kode 155 og 156) og 6 kroner pr dyr for slaktegris (kode 184). De fastsatte satsøkningene for 2001 (som ble utbetalt i juni 2001 på grunnlag av søknadsomgangen pr 31.12.2000) er tatt hensyn til i tabellen nedenfor.

Ved de ordinære jordbruksforhandlingene 2001/2002 ble det bestemt å videreføre de ovenfor nevnte kompensasjonstiltakene. De ekstraordinære kompensasjonssatsene er derfor nå innarbeidet også i de ordinære satsene.

**Tabell 17. Produksjonstilskudd pr dyr 2001, 2002 og 2003**

Dyreslag	Intervall	Sats, kr pr dyr pr år		
		2001	2002	2003
Mjølkeku	1 – 16	3330	3330	3330
	17 – 25	2000	2000	2000
	26 – 50	1000	1000	1000
Storfe	1 – 140	702	744	744
	141 – 250	502	744	744
Melkegeit	1 – 125	1194	1194	1195
	126 – 250	724	724	725
Ammekyr på melkebruk	1 – 16	1400	3330	3330
	17 – 25	1400	2000	2000
	26 – 50	1400	1000	1000
	51 – 100	1400		
Ammekyr utenfor melkebruk	1 – 16	2700	3330	3330
	17 – 25	2700	2000	2000
	26 – 50	2700	1000	1000
	51 – 100	2700		
Sau/ammegeit	1 – 100	474	478	478
	101 – 250	154	158	158
	251 – 400	80	84	84
Avlsgris Sør-Norge	1 – 70	766	832	832
Avlsgris Nord- Norge	1 – 25	1056	1122	1122
Avlsgris Nord- Norge	26 – 70	766	832	832
Slaktegris	1 – 1400	34	40	40
Verpehøner Sør-Norge	1 – 5000	16	16	16
Verpehøner Nord-Norge	1 – 1000	30	30	30
Verpehøner Nord-Norge	1001 – 5000	16	16	16

## 7.4 Refusjon av avløserutgifter for ferie og fritid

En bruker det registrerte refusjonsbeløpet fra typebrukene direkte i referansebruksystemet uten å foreta normalisering. Ordningen har vært dyretallsbasert siden 1/1 1996. Maksimalt tilskudd var 40 000 kr pr bruk i 1998. I jordbruksoppgjøret 1998 ble satsene økt med 13 prosent i gjennomsnitt. Maksimalt tilskudd ble økt til 48 000 kr pr bruk for 1999. I jordbruksoppgjøret 1999 ble satsene økt med 1 prosent i gjennomsnitt. Maksimalt tilskudd ble økt til 48 500 kr pr driftsenhet for 2000. I jordbruksoppgjøret 2000 ble det ikke gjort endringer i satser eller maksimalbeløp. Ved jordbruksoppgjøret 2001 ble maksimalbeløpet pr driftsenhet økt til 50 000 kroner og det ble gjennomført en endring av strukturen i tilskuddsintervallsatsene. Ved jordbruksoppgjøret 2002 ble satser og maksimalbeløp opprettholdt uendret.

Framregningen av tilskuddet er ikke påvirket av forskuddsutbetalingen på 180 millioner som skjedde helt på slutten av 2002.

## 7.5 Refusjon av avløserutgifter ved sykdom m.v.

En bruker det registrerte refusjonsbeløpet fra typebrukene direkte i referansebruksystemet uten å foreta normalisering. Maksimalt refusjonsbeløp pr dag fastsettes for husdyrbrukere ut fra beregnet maksimalt refusjonsbeløp i ordningen med refusjon av avløserutgifter for ferie og

fritid. I jordbruksoppgjørene 2000 og 2001 ble de gjeldende satsene videreført uendret. Ved jordbruksoppgjøret 2001 ble det lagt til grunn at ordningen skal avvikles og overføres til Trygdeetaten når konsekvensene er endelig utredet. Dette ble også lagt til grunn ved jordbruksoppgjøret 2002, og det ble ikke gjort endringer i satsene for ordningen.

## 7.6 Areal - og kulturlandskapstilskudd

Satser for 2001, 2002 og 2003 er vist i tabellene nedenfor:

**Tabell 18. Satser for areal- og kulturlandskapstilskudd, alle vekstgrupper, 2001. Kroner pr dekar**

Vekst	Intervall	Sone						
		1	2	3	4	5	6	7
Grovfôr	0-200	288	213	312		405	440	470
	201-400	190	150	190		220		
	>400	0						
Korn	0-400	237	295		392			
	>400	237						
Potet	0-60	280				1109	1419	
	>60	280						
Grønnsaker	0-30	750			900		1900	
	31-60	400			500		800	
	>60	300			400		700	
Frukt og bær	0-30	600				1400		
	>30	300						
Økologisk korn/åpen åker	alt areal	220						
Grønn-gjødsling	alt areal	505						
Annet økologisk areal	alt areal	110						

I 2001 ble det ikke gitt engangsutbetalinger.



**Tabell 19. Satser for areal- og kulturlandskapstilskudd, alle vekstgrupper, 2002. Kroner pr dekar**

Vekst	Intervall	Sone						
		1	2	3	4	5	6	7
Grovfôr	0-200	287	212	311		403	438	468
	201-400	189	149	189		219		
	>400	0						
Korn	0-400	241	298		395			
	>400	241						
Potet	0-60	279					1104	1412
	>60	279						
Grønnsaker	0-30	747		896		1892		
	31-60	398				498	797	
	>60	299				398	697	
Frukt og bær	0-30	597				1394		
	>30	299						
Økologisk korn/åpen åker	alt areal	220						
Grønn-gjødsling	alt areal	505						
Annet økologisk areal	alt areal	55						

I 2002 ble det ikke gitt engangsutbetalinger.

**Tabell 20. Satser for areal- og kulturlandskapstilskudd, alle vekstgrupper, 2003. Kroner pr dekar**

Vekst	Intervall	Sone						
		1	2	3	4	5	6	7
Grovfôr	0-200	287	212	311		403	438	468
	>200	200						
Korn	Alt areal	246	303		400			
Potet	Alt areal	279					1100	1400
Grønnsaker	0-30	800				1900		
	>30	300						
Frukt og bær	0-30	800				1400		
	>30	300						
Økologisk korn/åpen åker	alt areal	250						
Grønn-gjødsling	alt areal	550						
Annet økologisk areal	alt areal	55						

Ved jordbruksoppkjøret 2002 ble det bestemt å gi en engangsutbetaling på 3 kroner pr dekar for alt grovfôrareal ved søknadsomgangen i august 2002 med utbetaling i 2003.

Ved jordbruksoppjøret 2000/2001 ble det bestemt at arealtilskudd til økologisk grovfôr skulle erstattes av et tilskudd til økologisk husdyrproduksjon. Året 2001 skulle være et overgangså, slik at det for 2001, med utbetaling i 2002, skulle utbetales arealtilskudd til grovfôr etter halv sats og tilskudd til husdyrproduksjon etter halv sats. I jordbruksoppjøret 2001/2002 ble avtalepartene enige om å videreføre dette som en varig ordning, det vil si med et arealtilskudd til grovfôr på 55 kroner pr dekar. De fastsatte satsene for tilskudd til økologisk husdyrproduksjon er vist i tabellen nedenfor.

**Tabell 21. Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon, 2002 og 2003.  
Kroner pr dyr pr år**

Dyreslag	AK-sone 1–4	AK-sone 5–7
Melkeku/ammeku	630	880
Andre storfe	190	280
Melkegeit/ammegeit/vinterfôra sau	70	90

## 7.7 Tilskudd til endret jordarbeiding

Som nevnt i kapittel 3.2 har Budsjettnemnda kommet til at framregningen av tilskuddene må reflektere de regnskapsresultatene en vil forvente å få i de to framregningsårene. Ved jordbruksoppjøret 2001 ble det vedtatt en omlegging av forvaltningen av ordningen med tilskudd til endret jordarbeiding slik at den i hovedsak ble samordnet med forvaltningen av øvrige produksjostilskudd. Dette innebar at utbetalingen for 2001 ble skjøvet fram til februar 2002 (mot tidligere på høsten i søknadsåret). Dermed ble det ingen ordinær utbetaling av tilskudd til endret jordarbeiding i regnskapsåret 2001, som er basisår i årets referansebruksberegninger. For å få med tilskuddet i de to framregningsårene, er det i årets beregninger satt inn et beregnet tilskuddsbeløp på referansebrukene i 2002. Tilskuddsbeløpet for det enkelte referansebruk er hentet fra fjorårets referansebruk (regnskapsåret 2000) og regnet fram til 2002 med gjennomsnittelig veid satsendring fra 2000 (utbetalt i regnskapsåret 2000) til 2001 (utbetalt i regnskapsåret 2002). Framregningen til 2003 er gjort tilsvarende.

## 7.8 Tilskudd til unge bønder

Dette tilskuddet ble innført ved jordbruksforhandlingene i 1998 og kom til utbetaling første gang i 1999. For 1998/99 ble satsen fastsatt til 4000 kroner for kvinner og 3000 kroner for menn. Det blir kun gitt ett tilskudd pr landbrukseiendom og kun inntil det året brukeren fyller 35 år. For 1999/2000 ble satsen fastsatt til 5000 kroner for kvinner og 4000 kroner for menn. I referansebruksberegningene har vi tidligere gjort en forutsetning om at aldersfordelingen for bønder generelt i Norge også er representativ for referansebrukene. Ut fra en slik gjennomsnittsbetraktning ble det forutsatt et tilskudd på 600 kroner på hvert referansebruk i 1999 og 789 kroner på hvert referansebruk i 2000. Tilskuddssatsene ble ikke endret ved jordbruksoppjøret 2000. Ved jordbruksoppjøret 2001 ble ordningen ut fra et forenklingsmål avvirket og overført Landbrukets utviklingsfond (LUF) som kan gi direkte investeringsstøtte/-etableringsstøtte. Denne endringen er ikke gitt inntektsreducerende virkning på referansebrukene i 2002 og 2003.

## 7.9 Tilskudd til dyr på utmarksbeite

Tilskudd til dyr på utmarksbeite ble ved jordbruksoppgjøret i 1998 skilt ut som et eget dyretilskudd og beregningen av normert areal pr beitedyr falt bort. Til og med 1998 ble dette tilskuddet utbetalt som en del av areal- og kulturlandskapstilskuddet.

**Tabell 22. Satser for tilskudd til dyr på utmarksbeite for 2001, 2002 og 2003. Kroner pr dyr**

Dyreslag	Intervall	2001	2002	2003
Kyr, storfe og hester	Alle	250	250	250
Sauer, lam og geiter	1 – 100 over 100 dyr	95 35	82 65	80 80

## 7.10 Bunnfradrag

Det blir beregnet areal- og kulturlandskapstilskudd for alt areal og dyretilskudd fra første dyreenhet. For alle brukere skal imidlertid samlet produksjonstilskudd avgrenses (reduseres) med et bunnfradrag. For 2000 var dette fradraget på 5000 kroner pr bruker pr år. Ved jordbruksoppgjøret 2000 ble dette generelle bunnfradraget hevet til 7000 kroner pr bruker pr år for utbetalingsåret 2001. Ved jordbruksoppgjøret 2001 ble det generelle bunnfradraget satt ned til 6000 kroner pr bruker pr år. Ved jordbruksoppgjøret 2002 ble fradraget videreført uendret.

## 8 FRAMREGNINGSGRUNNLAG

### 8.1 Oversikt

Framregningsgrunnlaget for de aller fleste inntekts- og kostnadspostene er mest mulig tilsvarende poster i totalkalkylen. Det er noen få unntak. Korn regnes fram med normaliserte regnskaper. Frukt og bær framregnes fra i år med *verdi*utviklingen i normaliserte regnskaper. Avskrivningene regnes fram med årgangsindekser. Hva årgangsindekser er blir forklart i neste avsnitt. Leid arbeid er ikke en egen post i totalkalkylen fordi det der er en kostnadspost som skal få sin dekning av resultatmålet «vederlag til arbeid og egenkapital». Leid arbeid blir framregnet med lønnsutviklingen for jordbruksarbeider med minimum 4 års praksis. Det er laget en sideberegning for framregning av tilskuddene. Vi kommer nærmere inn på framregningsgrunnlaget nedenfor. Tilskuddene vil kunne ha ulik framregning mellom referansebrukene, og derfor er tilskuddspostene ikke tatt med i tabellen nedenfor. I stedet vises til kapittel 7. I tabellen nedenfor er framregningsgrunnlaget vist i to kolonner. Kolonnene viser utslaget fra 2001 til 2002 og fra 2002 til 2003. Stjerne er brukt der framregningen er basert på normaliserte regnskaper. En S er angitt der en i referansebruksberegningene har gjort egne sideberegninger. Sideberegningene er nærmere beskrevet i avsnitt 8.2–8.4.

**Tabell 23. Framregningssatser fra 2001 til 2002 og fra 2002 til 2003**

	<b>Endring i totalkalkylen fra 2001 – 2002 (*=normaliserte regnskaper) % = av året før S = sideberegning i %</b>	<b>Endring i totalkalkylen fra 2002 – 2003 (*=normaliserte regnskaper) % = av året før S = sideberegning i %</b>
<b>INNTEKTER</b>		
Bygg	+ 1 øre/kg *	0 *
Havre	+ 4 øre/kg *	0 *
Hvete	+ 1 øre/kg *	0 *
Annet korn	101,3 % *	100,1 % *
Oljefrø	100,2 % *	100,0 % *
Poteter	-1 øre/kg *	+ 3 øre/kg *
Grovfôr	93,1 %	94,0 %
Grasfrø	107,7 %	108,9 %
Frukt og bær	104,0 % *	101,2 % *
Andre planteprodukter	107,4 %	96,2 %
<b>Sum planteprodukter</b>		
Storfe, melk	+ 7 øre/kg	+ 2 øre/kg
Storfe, livdyr	102,0 %	101,7 %
Kuslakt	+ 56 øre/kg	+ 50 øre/kg
Annet storfeslakt	+ 56 øre/kg	+ 50 øre/kg
Geit, melk	+ 13 øre/kg	+ 3 øre/kg
Geit, livdyr og slakt	81,2 %	100,0 %
Slaktegris	+ 175 øre/kg	+ 15 øre/kg
Purker og råner, livdyr og slakt	108,8 %	100,7 %
Smågris	108,8 %	100,7 %

Sau, livdyr og slakt	94,6 %	102,9 %
Sau, ull	+ 132 øre/kg	- 111 øre/kg
Fjørfe, egg	+ 46 øre/kg	+ 20 øre/kg
Andre inntekter husdyrhold	104,0 %	101,2 %
<b>Sum husdyrprodukter</b>		
Leieinntekter (maskindel)	102,1 %	102,1 %
Andre inntekter	101,3 %	103,0 %
<b>Sum inntekter før tilskudd</b>		

### Tilskudd i alt

## INNTEKTER I ALT

### KOSTNADER

Såkorn	100,7 %	101,2 %
Settepoteter	99,6 %	103,0 %
Såvarer og planter	95,8 %	99,1 %
Handelsgjødsel	113,4 %	96,2 %
Kalk	103,2 %	102,1 %
Plantevernmidler	97,6 %	95,5 %
Konserveringsmidler	108,3 %	108,8 %
Kraftfôr	101,7 %	100,8 %
Annet innkjøpt fôr	101,7 %	100,8 %
Diverse til husdyrholdet	101,3 %	103,0 %
Innkjøp av dyr	104,0 %	101,2 %
Andre forbruksartikler	101,3 %	103,0 %
<b>Sum variable kostnader</b>		

Leid arbeid	105,0 S	104,6 S
Maskiner og redskaper, vedl.h.	101,1 %	100,3 %
Traktorer, vedlikehold	101,1 %	100,3 %
Skurtresker, vedlikehold	101,1 %	100,3 %
Yrkesbil, vedlikehold	101,4 %	103,0 %
Driftsbygninger, vedlikehold	103,3 %	103,0 %
Jord, grøfter og vannanl., vedl.h	102,0 S	103,0 S
Drivstoff	119,1 %	107,4 %
Maskinleie	101,3 %	103,0 %
Jordleie	101,3 %	103,0 %
Forsikring	100,4 %	108,3 %
Elektrisk kraft	98,6 %	122,0 %
Adm. og andre faste kostnader	101,3 %	103,0 %
<b>Sum faste kostnader</b>		

Avskrivninger, mask. og redsk.	103,9 S	103,6 S
Avskrivninger, traktorer	102,3 S	102,2 S
Avskrivninger, skurtresker	102,5 S	102,3 S
Avskrivninger, yrkesbil	102,5 S	102,1 S
Avskrivninger, driftsbygninger	105,4 S	105,3 S

Avskrivninger, jord, veger, vann.	104,5 S	104,4 S
Avskrivninger, kontormaskiner	102,5 S	102,5 S
<b>Sum avskrivninger</b>		

## KOSTNADER I ALT

### RESULTATREGNING

Inntekter i alt		
-Kostnader i alt		
=Driftsoverskudd		
+Leid arbeid	105,0 S	104,6 S
-Jordbr. andel av gjeldsrenter	96,1 %	83,7 %
-Jordbrukets andel av kår	101,3 %	103,0 %
=Vederlag til arbeid og egenkapital, pr årsverk		
=Vederlag til arbeid og egenkapital, pr årsverk, inklusive produktivitetsendringer		

## 8.2 Årgangsindekser

Avskrivningene framregnes med årgangsindeksene for maskiner og redskaper (20 år), traktor (20 år), skurtresker (20 år), yrkesbil (15 år) og byggekostnadsindeksen som brukes i totalkalkylen for driftsbygninger (50 år). Avskrivninger for «Jord, veger, vannanlegg og grøfter» framregnes med årgangsindeksen for grøfter, fordi nesten hele avskrivningsbeløpet er knyttet til grøfter (33 år). Avskrivninger kontormaskiner framregnes med konsumprisindeksen (5 år). Det brukes samme antall avskrivningsår som i totalkalkylen.

Begrepet årgangsindeks fortjener en nærmere forklaring. En bruker kontormaskiner og konsumprisindeksen som eksempel.

**Tabell 24. Eksempel på årgangsindeks, konsumprisindeksen for avskrivning over 5 år**

År	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Indeks	263,3	270,1	276,2	282,6	291,4	300,2	304,0	313,1
Årgangsindeks						280,41	287,49	294,57
Relativ årgangsindeks/framregningsfaktor						1	1,025	1,051

Årgangsindeksen for 2001 framkommer som summen av indeksen for de fire årene 1997 - 2000 pluss halvparten av indeksen for det første året (1996) og halvparten av indeksen for det siste året (2001) dividert på 5 år. Tilsvarende regnes indeksen for år 2002 ut på grunnlag av konsumprisindeksen for årene 1997 – 2002 og for 2003 for årene 1998 – 2003.

## 8.3 Leid arbeid

For arbeidslønningene følger en utviklingen i lønnstariffen for jordbruksarbeidere med minst 4 års praksis, som viser følgende utvikling:

2001 = 100, 2002 = 105,0 og 2003 = 109,9

For 2003 er det da brukt et anslag for lønnsutviklingen på 4,6% som er det samme anslaget som Statistisk sentralbyrå bruker.

Kostnader til leid arbeid inngår i «kostnader i alt» i referansebruksberegningene. I resultatberegningen blir førte kostnader til leid arbeid lagt til driftsoverskuddet igjen for å kunne beregne vederlag til arbeid og egenkapital.

## 8.4 Tilskudd

Prinsippet for framregning av tilskudd er at en aksepterer de gjennomsnittlige tilskudd en får fram i regnskapsåret (basisåret). For framregningen er hvert referansebruk plassert til bestemte soner, og regne fram med *satsendringene* som gjelder den valgte geografiske soneplasseringen. Det er gjort en sideberegning av tilskudd for de tre årene gitt den valgte sonen. Framregningen av tilskuddene i selve referansebruksberegningene baseres så på den samme absolutte endringen. Framregningen av tilskuddene skal reflektere de regnskapsresultatene en forventer å få i de to framregningsårene.

## 9 BEREGNINGSRESULTATER

Resultater fra referansebruksberegningene 2001-2003 er presentert nedenfor.

### 9.1 Vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk

«Vederlag til arbeid og egenkapital» skal dekke godtgjøring til alt arbeid og godtgjøring til egenkapital.

Inntektsfradraget ved skatteligningen var nytt fra og med 2000. Dette inntektsfradraget er ikke regnet inn i referansebruksberegningene. Inntektsfradraget innebærer for 2001 et fradrag i positiv næringsinntekt fra jord- og hagebruk på inntil 36 000 kroner pr bruk. Det gir en skattereduksjon på 10 080 kroner som tilsvarer en inntekt før skatt på drøyt 15 000 kroner pr bruk (for 2001 forutsatt 33% marginalsatt).

For skatteårene 2002 og 2003 økte jordbruksfradraget med et inntektsavhengig tillegg. Maksimalt fradrag i 2002 er 47 500 kroner og i 2003 er det 61 500 kroner. Det kreves en jordbruksinntekt på henholdsvis 163 800 kroner og 170 200 kroner de to årene får å få maksimalt fradrag. Inntektsverdien pr bruk for bruk med maksimalt jordbruksfradrag blir omtrent 19 900 kroner i 2002 og omtrent 25 700 kroner i 2003.

Tabellen nedenfor viser det beregnede vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk for de enkelte referansebruk.

**Tabell 25. Vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk. Framregning inklusive produktivitetssendringer<sup>1</sup>**

	2001	2002	2003
01 Melk og storfeslakt, 15,4 årskyr.	145458	149466	144988
02 Korn, 286 dekar korn.	119484	128114	129051
03 Sau, 109 vinterfôra sauer.	94683	87098	87033
04 Melkeproduksjon geit, 75 årsgeiter.	147497	151292	149077
05 Svin og korn, 34,6 avlssvin + 266 dekar	202208	258142	258639
06 Egg og korn, 2567 høner + 207 dekar korn	151712	162426	165470
07 Poteter og korn, 96 daa poteter+264 daa	172658	178225	185639
08 Storfeslakt/ammeku, 11 ammekyr.	56648	66713	70030
09 Frukt/bær og sau/geit, 36 dekar frukt+16	94955	97360	100770
10 Melk og storfeslakt, <15 årskyr (11,6).	130975	133404	128838
11 Melk og storfeslakt, >15 årskyr (19,9).	158257	162973	158718
12 Melk, 40 største melkebrukene, 27,4 årsk	163850	169520	166170
13 Melk og storfeslakt, 18,7 årskyr. Østl	139299	144555	139752
14 Melk og storfeslakt, 14,7 årskyr. Østl.	129622	132812	127411
15 Melk og storfeslakt, 24,5 årskyr. Agder/	169264	174964	171089
16 Melk og storfesl., 14,5 årskyr. Agder/Ro	131636	134789	130666
17 Melk og storfeslakt, 13,4 årskyr.	148169	151542	146846
18 Melk og storfeslakt 15,8 årskyr.	153231	158730	153828
19 Melk og storfeslakt, 13,9 årskyr.	147672	150232	146494
20 Korn, <400 dekar korn (226 dekar korn).	77469	82421	82288
21 Korn, >400 dekar korn (491 dekar korn).	178286	192934	194123
22 Korn og korn/svin, 261 daa korn+19 avlss	198762	236407	237252
23 Sau, 83 vinterfôra sauer.	47293	40276	38845
24 Sau, 103 vinterfôra sauer.	106367	97080	96629
25 Sau, 25 største sauebrukene, 166 v.f.sau	133454	129476	131226

<sup>1</sup> Jordbruksfradrag ved skatteligningen er ikke regnet inn



**Tabell 26. Resultatregning for hvert referansebruk. Vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk**

01 Melk og storfeslakt, 15,4 årskyr.		Landet	430 bruk
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	736008	752814	749342
- Kostnader i alt	517466	534942	551930
= Driftsoverskudd	218542	217872	197412
+ Leid arbeid	78927	82873	86741
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	32606	31341	26231
- Jordbr. andel av kår	3038	3077	3170
= Vederl. arb. og egenkap.	261825	266327	254752
/ Antall årsverk	1,800	1,815	1,815
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	145458	146766	140388
+ Produktivitetsendringer	0	2700	4600
= Vederl. inkl. prod.endr.	145458	149466	144988
02 Korn, 286 dekar korn.		Landet	92 bruk
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	353683	365449	367516
- Kostnader i alt	272763	284301	292005
= Driftsoverskudd	80920	81148	75511
+ Leid arbeid	13206	13866	14513
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	18894	18161	15200
- Jordbr. andel av kår	2835	2872	2958
= Vederl. arb. og egenkap.	72397	73981	71866
/ Antall årsverk	0,606	0,611	0,611
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	119484	121114	117651
+ Produktivitetsendringer	0	7000	11400
= Vederl. inkl. prod.endr.	119484	128114	129051
03 Sau, 109 vinterfôra sauer.		Landet	78 bruk
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	295846	293138	297103
- Kostnader i alt	216162	224092	231724
= Driftsoverskudd	79684	69046	65379
+ Leid arbeid	35050	36803	38520
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	9440	9074	7594
- Jordbr. andel av kår	1448	1467	1511
= Vederl. arb. og egenkap.	103846	95308	94794
/ Antall årsverk	1,097	1,106	1,106
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	94683	86198	85733
+ Produktivitetsendringer	0	900	1300
= Vederl. inkl. prod.endr.	94683	87098	87033

04 Melkeproduksjon geit, 75 årsgeiter.		Landet	28 bruk
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	497763	507691	506256
- Kostnader i alt	310239	320717	332079
= Driftsoverskudd	187524	186974	174177
+ Leid arbeid	63191	66351	69447
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	21046	20229	16931
- Jordbr. andel av kår	969	982	1011
= Vederl. arb. og egenkap.	228700	232114	225682
/ Antall årsverk	1,551	1,563	1,563
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	147497	148492	144377
+ Produktivitetsendringer	0	2800	4700
= Vederl. inkl. prod.endr.	147497	151292	149077
05 Svin og korn, 34,6 avlssvin + 266 dekar korn.		Landet	46 bruk
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	1487208	1599448	1609227
- Kostnader i alt	1175547	1208499	1235827
= Driftsoverskudd	311661	390949	373400
+ Leid arbeid	70174	73683	77121
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	60243	57905	48464
- Jordbr. andel av kår	6648	6734	6936
= Vederl. arb. og egenkap.	314944	399993	395121
/ Antall årsverk	1,558	1,570	1,570
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	202208	254742	251639
+ Produktivitetsendringer	0	3400	7000
= Vederl. inkl. prod.endr.	202208	258142	258639
06 Egg og korn, 2567 høner + 207 dekar korn.		Landet	12 bruk
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	887147	916483	927596
- Kostnader i alt	734003	756341	773401
= Driftsoverskudd	153144	160142	154195
+ Leid arbeid	42912	45058	47160
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	28287	27189	22756
- Jordbr. andel av kår	3414	3458	3562
= Vederl. arb. og egenkap.	164355	174553	175037
/ Antall årsverk	1,083	1,092	1,092
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	151712	159826	160270
+ Produktivitetsendringer	0	2600	5200
= Vederl. inkl. prod.endr.	151712	162426	165470
07 Poteter og korn, 96 daa poteter+264 daa korn.		Landet	13 bruk
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	694945	706255	714937
- Kostnader i alt	516024	535500	549692
= Driftsoverskudd	178921	170755	165245
+ Leid arbeid	69246	72708	76101
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	22964	22073	18474
- Jordbr. andel av kår	6039	6117	6301
= Vederl. arb. og egenkap.	219164	215273	216571
/ Antall årsverk	1,269	1,280	1,280
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	172658	168225	169239
+ Produktivitetsendringer	0	10000	16400
= Vederl. inkl. prod.endr.	172658	178225	185639

08 Storfeslakt/ammeku, 11 ammekyr.	Landet	17 bruk	
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	357841	375658	384404
- Kostnader i alt	318498	329645	339884
= Driftsoverskudd	39343	46013	44520
+ Leid arbeid	33031	34683	36301
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	18400	17686	14802
- Jordbr. andel av kår	3021	3060	3152
= Vederl. arb. og egenkap.	50953	59950	62867
/ Antall årsverk	0,899	0,907	0,907
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	56648	66113	69330
+ Produktivitetsendringer	0	600	700
= Vederl. inkl. prod.endr.	56648	66713	70030

09 Frukt/bær og sau/geit, 36 dekar frukt+16 sau.	Landet	18 bruk	
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	301030	307815	316279
- Kostnader i alt	208595	215058	222495
= Driftsoverskudd	92435	92757	93784
+ Leid arbeid	61367	64435	67442
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	4643	4463	3735
- Jordbr. andel av kår	2336	2366	2437
= Vederl. arb. og egenkap.	146823	150363	155054
/ Antall årsverk	1,546	1,559	1,559
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	94955	96460	99470
+ Produktivitetsendringer	0	900	1300
= Vederl. inkl. prod.endr.	94955	97360	100770

10 Melk og storfeslakt, <15 årskyr (11,6).	Landet	229 bruk	
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	575616	587014	583748
- Kostnader i alt	402383	415986	429424
= Driftsoverskudd	173233	171028	154324
+ Leid arbeid	62345	65462	68517
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	22592	21715	18175
- Jordbr. andel av kår	2088	2115	2178
= Vederl. arb. og egenkap.	210898	212660	202488
/ Antall årsverk	1,610	1,623	1,623
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	130975	131004	124738
+ Produktivitetsendringer	0	2400	4100
= Vederl. inkl. prod.endr.	130975	133404	128838

11 Melk og storfeslakt, >15 årskyr (19,9).	Landet	201 bruk	
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	918451	939863	936542
- Kostnader i alt	648586	670478	691505
= Driftsoverskudd	269865	269385	245037
+ Leid arbeid	97819	102710	107503
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	44453	42728	35761
- Jordbr. andel av kår	4165	4219	4345
= Vederl. arb. og egenkap.	319066	325148	312434
/ Antall årsverk	2,016	2,033	2,033
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	158257	159973	153718
+ Produktivitetsendringer	0	3000	5000
= Vederl. inkl. prod.endr.	158257	162973	158718

12 Melk, 40 største melkebrukene, 27,4 årskyr.	Landet	40 bruk	
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	1159540	1186884	1184619
- Kostnader i alt	840356	868090	895562
= Driftsoverskudd	319184	318794	289057
+ Leid arbeid	119991	125991	131870
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	77139	74146	62057
- Jordbr. andel av kår	5794	5869	6045
= Vederl. arb. og egenkap.	356242	364770	352825
/ Antall årsverk	2,174	2,192	2,192
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	163850	166420	160970
+ Produktivitetsendringer	0	3100	5200
= Vederl. inkl. prod.endr.	163850	169520	166170

13 Melk og storfeslakt, 18,7 årskyr.	Østl. flatbygder	36 bruk	
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	961767	986330	984733
- Kostnader i alt	736207	759876	783182
= Driftsoverskudd	225560	226454	201551
+ Leid arbeid	101130	106187	111142
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	43894	42191	35312
- Jordbr. andel av kår	5696	5770	5943
= Vederl. arb. og egenkap.	277100	284680	271438
/ Antall årsverk	1,989	2,005	2,005
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	139299	141955	135352
+ Produktivitetsendringer	0	2600	4400
= Vederl. inkl. prod.endr.	139299	144555	139752

14 Melk og storfeslakt, 14,7 årskyr.	Østl. andre bygder	66 bruk	
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	694448	709494	706069
- Kostnader i alt	498259	514388	531458
= Driftsoverskudd	196189	195106	174611
+ Leid arbeid	72565	76193	79749
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	24202	23263	19470
- Jordbr. andel av kår	4193	4247	4375
= Vederl. arb. og egenkap.	240359	243789	230515
/ Antall årsverk	1,854	1,869	1,869
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	129622	130412	123311
+ Produktivitetsendringer	0	2400	4100
= Vederl. inkl. prod.endr.	129622	132812	127411

15 Melk og storfeslakt, 24,5 årskyr.	Agder/Rogal. Jæren	24 bruk	
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	912597	934470	931300
- Kostnader i alt	624774	645821	667093
= Driftsoverskudd	287823	288649	264207
+ Leid arbeid	98268	103181	107997
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	50025	48084	40244
- Jordbr. andel av kår	5637	5710	5881
= Vederl. arb. og egenkap.	330429	338036	326079
/ Antall årsverk	1,952	1,968	1,968
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	169264	171764	165689
+ Produktivitetsendringer	0	3200	5400
= Vederl. inkl. prod.endr.	169264	174964	171089

16 Melk og storfesl., 14,5 årskyr. Agder/Rogal.a.bygder	43 bruk		
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	697856	713035	709087
- Kostnader i alt	502018	519368	535275
= Driftsoverskudd	195838	193667	173812
+ Leid arbeid	73505	77180	80782
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	39147	37628	31493
- Jordbr. andel av kår	1957	1982	2042
= Vederl. arb. og egenkap.	228239	231237	221059
/ Antall årsverk	1,734	1,748	1,748
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	131636	132289	126466
+ Produktivitetsendringer	0	2500	4200
= Vederl. inkl. prod.endr.	131636	134789	130666

17 Melk og storfeslakt, 13,4 årskyr.	Vestlandet 84 bruk		
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	629822	642951	639446
- Kostnader i alt	438570	453329	467573
= Driftsoverskudd	191252	189622	171873
+ Leid arbeid	69894	73389	76814
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	25143	24167	20227
- Jordbr. andel av kår	2756	2792	2875
= Vederl. arb. og egenkap.	233247	236052	225585
/ Antall årsverk	1,574	1,587	1,587
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	148169	148742	142146
+ Produktivitetsendringer	0	2800	4700
= Vederl. inkl. prod.endr.	148169	151542	146846

18 Melk og storfeslakt 15,8 årskyr.	Trøndelag 104 bruk		
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	741979	761565	757457
- Kostnader i alt	508339	525859	542657
= Driftsoverskudd	233640	235706	214800
+ Leid arbeid	80052	84055	87977
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	28274	27177	22746
- Jordbr. andel av kår	2930	2968	3057
= Vederl. arb. og egenkap.	282488	289616	276974
/ Antall årsverk	1,844	1,859	1,859
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	153231	155830	149028
+ Produktivitetsendringer	0	2900	4800
= Vederl. inkl. prod.endr.	153231	158730	153828

19 Melk og storfeslakt, 13,9 årskyr.	Nord-Norge 73 bruk		
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	739393	753221	748885
- Kostnader i alt	504573	522187	538636
= Driftsoverskudd	234820	231034	210249
+ Leid arbeid	79355	83323	87211
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	41123	39527	33083
- Jordbr. andel av kår	812	823	847
= Vederl. arb. og egenkap.	272240	274007	263530
/ Antall årsverk	1,844	1,859	1,859
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	147672	147432	141794
+ Produktivitetsendringer	0	2800	4700
= Vederl. inkl. prod.endr.	147672	150232	146494

20 Korn, <400 dekar korn (226 dekar korn).	Østlandet		64 bruk
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	260467	268711	270210
- Kostnader i alt	208075	216722	222683
= Driftsoverskudd	52392	51989	47527
+ Leid arbeid	7036	7388	7733
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	16680	16033	13419
- Jordbr. andel av kår	2639	2673	2753
= Vederl. arb. og egenkap.	40109	40671	39088
/ Antall årsverk	0,518	0,522	0,522
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	77469	77921	74888
+ Produktivitetsendringer	0	4500	7400
= Vederl. inkl. prod.endr.	77469	82421	82288

21 Korn, >400 dekar korn (491 dekar korn).	Østlandet		17 bruk
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	708680	735213	739651
- Kostnader i alt	539925	563336	578309
= Driftsoverskudd	168755	171877	161342
+ Leid arbeid	32541	34168	35763
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	23484	22573	18892
- Jordbr. andel av kår	2977	3016	3106
= Vederl. arb. og egenkap.	174835	180456	175107
/ Antall årsverk	0,981	0,989	0,989
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	178286	182534	177123
+ Produktivitetsendringer	0	10400	17000
= Vederl. inkl. prod.endr.	178286	192934	194123

22 Korn og korn/svin, 261 daa korn+19 avlssvin.	Tr.lag		22 bruk
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	791093	842876	847918
- Kostnader i alt	585868	602325	617263
= Driftsoverskudd	205225	240551	230655
+ Leid arbeid	43222	45383	47501
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	32055	30811	25788
- Jordbr. andel av kår	3631	3678	3788
= Vederl. arb. og egenkap.	212761	251445	248580
/ Antall årsverk	1,070	1,079	1,079
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	198762	233007	230352
+ Produktivitetsendringer	0	3400	6900
= Vederl. inkl. prod.endr.	198762	236407	237252

23 Sau, 83 vinterfôra sauer.	Vestlandet		18 bruk
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	191128	188684	190752
- Kostnader i alt	162418	168180	174123
= Driftsoverskudd	28710	20504	16629
+ Leid arbeid	25338	26605	27846
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	8125	7810	6536
- Jordbr. andel av kår	2190	2218	2285
= Vederl. arb. og egenkap.	43733	37081	35654
/ Antall årsverk	0,925	0,932	0,932
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	47293	39776	38245
+ Produktivitetsendringer	0	500	600
= Vederl. inkl. prod.endr.	47293	40276	38845

24 Sau, 103 vinterfôra sauer.	Nord-Norge		18 bruk
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	312107	308941	312726
- Kostnader i alt	229681	238484	246273
= Driftsoverskudd	82426	70457	66453
+ Leid arbeid	37016	38867	40681
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	8556	8224	6883
- Jordbr. andel av kår	1202	1218	1254
= Vederl. arb. og egenkap.	109684	99882	98997
/ Antall årsverk	1,031	1,040	1,040
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	106367	96080	95229
+ Produktivitetsendringer	0	1000	1400
= Vederl. inkl. prod.endr.	106367	97080	96629

25 Sau, 25 største sauebrukene, 166 v.f.sauer.	Landet		25 bruk
	2001	2002	2003
Inntekter i alt	438010	439796	446894
- Kostnader i alt	285632	296241	305823
= Driftsoverskudd	152378	143555	141071
+ Leid arbeid	48511	50937	53314
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	12238	11763	9845
- Jordbr. andel av kår	1457	1476	1520
= Vederl. arb. og egenkap.	187194	181253	183020
/ Antall årsverk	1,403	1,414	1,414
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	133454	128176	129426
+ Produktivitetsendringer	0	1300	1800
= Vederl. inkl. prod.endr.	133454	129476	131226

I tabellene på de to neste sidene er nivå og utvikling på tilskuddsdelen av de totale inntektene på hvert referansebruk presentert. Tabell 27 viser sum tilskudd pr bruk, mens tabell 28 viser det samme pr årsverk (å henholdsvis 1860 timer, 1845 timer og 1845 timer). Det totale tilskuddsnivået er vist i den første kolonnen, dvs. for basisåret. For de senere årene er endringene vist.

Tabell 27. Endring i sum tilskudd, kroner pr bruk

Ref.bruk nr.	Sum tilskudd 2001	Endring 2001 - 2002	Endring 2001 - 2003	Endring 2002 - 2003
1	303914	9085	1954	-7131
2	85921	8984	10439	1455
3	167142	2113	4057	1944
4	348872	6230	3742	-2489
5	155165	13776	15147	1371
6	120426	4816	5949	1132
7	90152	11754	12779	1025
8	168137	15668	21748	6080
9	98551	249	6299	6050
10	264707	5245	-666	-5911
11	348585	11151	3011	-8141
12	352086	12283	2966	-9317
13	311057	13242	5864	-7377
14	301691	7592	863	-6729
15	262183	9853	1080	-8773
16	286913	7817	466	-7351
17	266471	6250	-234	-6484
18	297662	10842	2930	-7912
19	378125	7101	-260	-7361
20	64687	6071	7205	1133
21	145786	20760	23415	2656
22	143679	8180	9174	994
23	121752	367	1566	1199
24	185328	1214	2941	1727
25	233580	9740	13510	3770



Tabell 28. Endring i sum tilskudd, kroner pr årsverk

Ref.bruk nr.	Sum tilskudd 2001	Endring 2001 - 2002	Endring 2001 - 2003	Endring 2002 - 2003
1	168841	5007	1077	-3930
2	141804	14708	17089	2381
3	152394	1911	3669	1758
4	225001	3986	2394	-1592
5	99623	8774	9647	873
6	111162	4410	5447	1037
7	71022	9185	9986	801
8	186931	17279	23984	6706
9	63736	160	4041	3881
10	164392	3231	-410	-3641
11	172898	5486	1481	-4005
12	161939	5604	1353	-4251
13	156369	6603	2924	-3679
14	162698	4061	462	-3600
15	134305	5006	549	-4458
16	165475	4472	266	-4206
17	169275	3938	-148	-4086
18	161461	5833	1577	-4257
19	205107	3821	-140	-3961
20	124941	11632	13803	2172
21	148663	20999	23685	2686
22	134225	7581	8502	921
23	131662	394	1680	1286
24	179724	1168	2829	1661
25	166523	6888	9554	2666

**Tabell 29. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kr/bruk**

			2001	2002	2003
1	Melk og storfeslakt. 15,4 årskyr	Landet	15000	19900	25700
2	Korn. 286 dekar korn	Landet	15000	16700	18200
3	Sau. 109 vinterfôra sauer	Landet	15000	16300	17400
4	Melkeproduksjon geit. 75 årsgeiter	Landet	15000	19900	25700
5	Svin og korn. 34,6 avlssvin + 266 dekar korn	Landet	15000	19900	25700
6	Egg og korn. 2567 høner + 207 dekar korn	Landet	15000	19700	24400
7	Poteter og korn. 96 daa poteter + 264 daa korn	Landet	15000	19900	25300
8	Storfeslakt/ammeku. 11 ammekyr	Landet	15000	15400	15700
9	Frukt/bær og sau/geit. 36 daa frukt + 16 v.f.sauer	Landet	15000	17200	19600

**Tabell 30. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kr/bruk**

			2001	2002	2003
10	Melk og storfeslakt <15 årskyr (11,6)	Landet	15000	19900	24400
11	Melk og storfeslakt >15 årskyr (19,9)	Landet	15000	19900	25700
12	Melk (de 40 største brukene) 27,4 årskyr	Landet	15000	19900	25700
13	Melk og storfeslakt 18,7 årskyr	Østlandets flatbygder	15000	19900	25700
14	Melk og storfeslakt 14,7 årskyr	Østl. andre bygder	15000	19900	25700
15	Melk og storfeslakt 24,5 årskyr	Agder og Rog., Jæren	15000	19900	25700
16	Melk og storfeslakt 14,5 årskyr	Agder/ Rog. a. bygder	15000	19900	25700
17	Melk og storfeslakt 13,4 årskyr	Vestlandet	15000	19900	25700
18	Melk og storfeslakt 15,8 årskyr	Trøndelag	15000	19900	25700
19	Melk og storfeslakt 13,9 årskyr	Nord-Norge	15000	19900	25700
20	Korn. <400 dekar korn (226 dekar)	Østlandet	15000	15600	16000
21	Korn. >400 dekar korn (491 dekar)	Østlandet	15000	19900	25000
22	Korn og korn/svin (261 daa + 19 avlssvin)	Trøndelag	15000	19900	25700
23	Sau. 83 vinterfôra sauer	Vestlandet	12000	8600	6900
24	Sau. 103 vinterfôra sauer	Nord-Norge	15000	16300	17500
25	Sau (de 25 største brukene) 166 v.f.sauer	Landet	15000	19100	23400

De to tabellene ovenfor viser antatt inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget for det enkelte referansebruk for årene 2001 - 2003.

Beregningen tar utgangspunkt i driftsoverskuddet på referansebrukene det enkelte år og reglene for beregning av jordbruksfradraget det enkelte år og er omregnet til verdi før skatt med skatteprosent 33 på alle bruk (jf. utredning nr. 1/2003 kapittel 1.8).

I tabellene på neste side er beregnet utslag av jordbruksfradraget på vederlag til arbeid og egenkapital vist pr årsverk.

**Tabell 31. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kr/årsverk**

			2001	2002	2003
1	Melk og storfeslakt. 15,4 årskyr	Landet	8400	10900	14200
2	Korn. 286 dekar korn	Landet	24800	27400	29800
3	Sau. 109 vinterfôra sauer	Landet	13700	14700	15700
4	Melkeproduksjon geit. 75 årsgeiter	Landet	9700	12700	16400
5	Svin og korn. 34,6 avlssvin + 266 dekar korn	Landet	9700	12600	16400
6	Egg og korn. 2567 høner + 207 dekar korn	Landet	13900	18100	22400
7	Poteter og korn. 96 daa poteter + 264 daa korn	Landet	11900	15500	19800
8	Storfeslakt/ammeku. 11 ammekyr	Landet	16700	17000	17300
9	Frukt/bær og sau/geit. 36 daa frukt + 16 v.f.sauer	Landet	9700	11000	12600

**Tabell 32. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kr/årsverk**

			2001	2002	2003
10	Melk og storfeslakt <15 årskyr (11,6)	Landet	9300	12200	15100
11	Melk og storfeslakt >15 årskyr (19,9)	Landet	7500	9800	12600
12	Melk (de 40 største brukene) 27,4 årskyr	Landet	6900	9100	11700
13	Melk og storfeslakt 18,7 årskyr	Østlandets flatbygder	7600	9900	12800
14	Melk og storfeslakt 14,7 årskyr	Østl. andre bygder	8100	10600	13700
15	Melk og storfeslakt 24,5 årskyr	Agder og Rog., Jæren	7700	10100	13100
16	Melk og storfeslakt 14,5 årskyr	Agder/ Rog. a. bygder	8700	11400	14700
17	Melk og storfeslakt 13,4 årskyr	Vestlandet	9600	12500	16200
18	Melk og storfeslakt 15,8 årskyr	Trøndelag	8200	10700	13800
19	Melk og storfeslakt 13,9 årskyr	Nord-Norge	8200	10700	13800
20	Korn. <400 dekar korn (226 dekar)	Østlandet	29100	30000	30600
21	Korn. >400 dekar korn (491 dekar)	Østlandet	15300	20100	25300
22	Korn og korn/svin (261 daa + 19 avlssvin)	Trøndelag	14100	18400	23800
23	Sau. 83 vinterfôra sauer	Vestlandet	13000	9200	7500
24	Sau. 103 vinterfôra sauer	Nord-Norge	14600	15700	16800
25	Sau (de 25 største brukene) 166 v.f.sauer	Landet	10700	13500	16500

Utslaget av jordbruksfradraget er ikke regnet inn i resultatene som er presentert ellers i denne utredningen.

## 9.2 Sammenligning av resultatene i referansebruks-systemet med resultatene fra normaliserte regnskaper

I dette kapitlet er det foretatt en sammenligning av resultatene i referansebruksberegningene inkludert produktivitetsendringer med resultatene fra totalkalkylens normaliserte regnskaper. Resultatene fra referansebrukene er beregninger utført på bruksnivå, mens totalkalkylens normaliserte regnskaper er et sektorregnskap med aggregerte tall for hele det norske jordbruket fordelt ut på totalt antall årsverk. På en del områder vil det derfor være ulike beregningsprinsipper som er lagt til grunn i de to systemene. Totalkalkylen vil i større grad fange opp strukturelle endringer i jordbruket og utvalget av referansebruk er ikke representativt for totaljordbruket.

Noen flere årsaker til ulik utvikling i vederlaget til arbeid og egenkapital pr årsverk fra 2001 til 2002 og fra 2002 til 2003 mellom de to beregningssystemene er forsøkt forklart nedenfor.

Til sammenligningen har en beregnet et grovt gjennomsnitt av vederlaget til arbeid og egenkapital på referansebrukene i 2001. Dette er gjort ved å ta resultatet fra de første 9 referansebrukene og vekte dem etter antall driftsgranskingsbruk som inngår og antall årsverk. Tabellen under viser at inntektsnivået da er drøyt 5 000 kroner pr årsverk høyere i referansebruksberegningene. For framregningsårene har en vist hvilket intervall utviklingen av vederlaget pr årsverk varierer innenfor på enkeltbruksnivå (produktivitetsendringer inkludert).

Normaliserte regnskaper og beregnet referansebruksinntekt inkludert produktivitetsendringer viser følgende utvikling med hensyn til resultat og årlig endring i vederlaget til arbeid og egenkapital i kroner pr årsverk.

**Tabell 33. Vederlag til arbeid og egenkapital i kroner pr årsverk<sup>2</sup>**

	Normaliserte regnskaper		Referansebruksberegningene inkl. prod.endring	
	Kr/årsv	Endring	Kr/årsv	Intervall for endring
<b>2001</b>	136 800		141 900	
<b>2002</b>	140 000	3 200		fra minus 9 300 til pluss 55 900
<b>2003</b>	157 900	17 900		fra minus 5 400 til pluss 7 400

Tabellen viser at inntektsutviklingen er noe forskjellig i de to beregningssystemene og at inntektsutviklingen dessuten varierer betydelig mellom ulike referansebruk. Spesielt viser de to referansebrukene med svin (5 og 22) stor økning fra 2001 til 2002. De viktigste forklaringene på dette er at prisen på svineslakt øker med 175 øre pr kg og at smågrisprisen øker med omtrent 65 kroner. Utenom disse to referansebrukene er det referansebruk 21 (med 491 dekar korn) som viser størst økning med 14 600 kroner. For økningen i vederlag til arbeid og egenkapital på kornbrukene fra 2001 til 2002, betyr det en god del at tilskudd til endret jordarbeiding ikke ble utbetalt i 2001 mens det er regnet inn igjen i framregningsårene. Referansebrukene med sau (3 og 23-25) er de eneste med negativ utvikling i vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk fra 2001 til 2002. Den viktigste forklaringen til dette er en prisnedgang på kjøtt på 158 øre pr kg.

<sup>2</sup> Jordbruksfradrag ved skatteligningen er ikke regnet inn

Sammenlignet med utviklingen av et grovt gjennomsnitt av referansebrukene inkludert produktivitetssendringer, men med samme vektning i framregningsårene, finner vi at referansebrukene har en gjennomsnittlig inntektsøkning pr årsverk som er om lag 4 000 kroner større enn i normaliserte regnskaper fra 2001 til 2002. Fra 2002 til 2003 er forskjellen i utvikling mellom de to beregningssystemene omtrent 21 000 kroner. I referansebruksberegningene er det en gjennomsnittlig inntektsnedgang på nærmer 3 000 kroner pr årsverk fra 2002 til 2003 mens vederlaget i normaliserte regnskaper øker med nærmere 18 000 kroner.

Noen forskjeller som kan bidra til å forklare både ulik utvikling og ulikt nivå vil være:

- Kapitalslitet bygger på prinsippet om historisk kost i driftsgranskingene og prisnivåjustering i normaliserte regnskaper. I utgangspunktet gir dette lavere kapitalslit i driftsgranskingene (og referansebrukene) enn i normaliserte regnskaper.
- «Effekt av finansiering» (prisstigningsgevinst på den lånte delen av kapitalen) er en inntektspost i normaliserte regnskaper som i år bidrar til å forklare drøyt 6000 kroner av økningen fra 2002 til 2003 i normaliserte regnskaper. Noen tilsvarende post finnes ikke i referansebruksberegningene, siden kapitalslitet der beregnes etter historiske investeringskostnader slik at det ikke blir noen prisstigningsgevinst.
- Produktivitetsvekst er regnet på ulik måte i de to beregningssystemene. I normaliserte regnskaper betyr nedgangen i samlet antall årsverk i jordbruket en økning i vederlaget på om lag 7 000 kroner pr årsverk fra 2001 til 2002 og om lag 9 000 kroner pr årsverk fra 2002 til 2003. Gjennomsnittlig produktivitetssøkning på referansebrukene er om lag 3 000 kroner fra 2001 til 2002 og om lag 2 000 kroner fra 2002 til 2003. (Produktivitetsberegningene til referansebruksberegningene er beskrevet i kapittel 5.) Totalkalkylen fanger umiddelbart opp strukturelle endringer i jordbruket slik som nedgang i arbeidsforbruk, mens måten produktivitetsberegningene gjøres på for referansebrukene gjør at skift i utviklingstrender først blir fanget opp etter flere år. (Jf. også kapittel 5.2 der det er vist at ytelsesøkning for melk i framregningsperioden ikke er innregnet i årets beregninger).
- Alle jordbrukets produksjoner inngår i totalkalkylens normaliserte regnskaper, men en del av disse inngår ikke i referansebrukene. Disse produksjonene kan ha et annet nivå og en annen utvikling for vederlag til arbeid og egenkapital enn øvrige produksjoner.
- Melkekvotesalg er ingen inntektspost i referansebrukene slik den er i normaliserte regnskaper. Melkekvotesalg betyr i normaliserte regnskaper en inntekt pr årsverk på 1 500 kroner pr årsverk i 2001, men betyr minimalt i 2002 og 2003.
- I normaliserte regnskaper påfølges et melkekvotesalg av redusert kvantum i påfølgende år. På referansebrukene med melkeproduksjon er det ikke kvotesalg. Ulik utvikling i melkekvanter utgjør en forskjell på omtrent 800 kroner større økning i vederlag pr årsverk i referansebruksberegningene fra 2001 til 2002.
- Referansebrukene har med enkelte poster som ikke inngår i normaliserte regnskaper slik som jordleie.
- Normaliserte regnskaper har med poster som ikke inngår i referansebrukene. Tidligpensjonsordning bidrar til høyere nivå i normaliserte regnskaper og tilskudd til samdrifter bidrar også til høyere nivå (de to postene betyr til sammen omtrent 1 500 kroner pr årsverk).
- Beregningssystemene har forskjellig prinsipp for føring av tilskudd. I referansebruksberegningene framregnes tilskudd med vedtatte satser, mens i normaliserte regnskaper er det bevilgningene (budsjettert beløp) som regnes inn.